

İnsansız ve kimliksiz mekanlar

Kentin eskimiş ancak değerli olan sanayi alanlarını, tarihsel dokusunu, gecekondu bölgelerini, küresel finans gücünün yönlendirdiği bir emlak geliştirme sürecine dönüştüren projeler, kentin sorunlarını çözmekten çok artıracaktır

CANSU VARDAN

0

Kentsel dönüşümün son zamanlarda karşımıza sıkça çıkan, özellikle İstanbul gibi metropolit kentlerimizde gündemin başlarında yer alan maddelerden biri haline gelmiş bulunuyor. Peki, kentsel dönüşüm nedir? Kentsel dönüşüm projelerinin amaçları nelerdir, uygulamada bu amaçların ne kadarına ulaşıyor? Kentsel dönüşümlerin yol açtığı sosyal dönüşümler nasıl ve hangi sınıfların lehine işlemektedir?

Basit bir tanımlama yaparsak 'kentsel dönüşüm'; dönüşümün söz konusu olan kentsel alanın ya da bölgenin ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel olarak sorunlarını giderecek, uzun vadeli planlanması gereken, kapsamlı ve bütüncül yaklaşımlar gerektiren bir eylemdir. 'Dönüşen' ile 'dönüştüren' arasında karşılıklı etkileşimler gerektiren de bir çıkarım sağlamalıdır.

Kentlerdeki dönüşüm projeleri aslında ortaya yeni çıkmış bir olgu değildir. Türkiye için bahsedilecek olursak, Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle 'yeni devlet' kavramını ön plana çıkarmak ve vurgulamak amaçlı, aslında yapısalıktan uzak kalan ve sadece biçimsel, 'yeni devlet' vurgusunun bir simgeselliği olarak ortaya çıkmıştır. Yarattılan yeni modern başkent bu simgeselliğin bir dışavurumudur. Fakat 'kentsel dönüşüm'

tarih süreci içinde karşımıza çıkmış olan ve sadece fiziksel dönüşümler sağlayan kentsel yenilemelerden ayrı tutmak gerekir.

1

Kentleşmenin artması ve hızlanması, kent alanlarındaki mülkiyeti gündeme getirmesinin yanı sıra kent içindeki kapitalist üretim ilişkilerinin ve sermaye birikim çabalarının alanı haline gelmesi söz konusu olmuştur. Bu kapsamda değerlendirilecek olursak, 1950-80 yılları arasındaki hızlı kentleşme dönemi ve ardından 1980 ve sonrasında neo-liberal kentleşme dönemi olarak adlandırabileceğimiz kent politikaları varlık kazanmaya başlamıştır.

Hızlı kentleşme süreci içinde plansız, programsız ve amaçsızca elden çıkarılan devlet arazileri-yanı kamuya ait kullanımı olması gereken alanlar- gelecekte devlet için büyük sermayeler olarak geri dönecektir. Fakat bu noktada 'arazi spekülasyonları' devreye girdiği zaman, devletin farkında olmadan(!) arazileri elden çıkardığını düşünebilmek, devlet ve spekülasyonlar arasındaki bağı göz ardı etmek anlamına gelecek ve fazla iyi niyetli bir bakış açısı olacaktır. Kapalı kapılar ardında oluşturulan politikalarla bu arazilerin yeni sermaye sınıfına ve devletin eliğine geçmesi için hazır bir konumda olması sağlanmıştır.

Kırdan kente göçün artmasıyla gecekondulaşma kentlerin tarihsel sürecindeki önemli dönüm noktalarından biridir. Gecekondulaşma, hem göçmenlerin çıkarlarına uyan -ucuz bir barınma alanı- hem de devletin çıkarları nedeniyle -sanayinin gereksinimi olan ucuz işgücü sağlama açısından- göz yumduğu bir olgu olarak, 1950'lerin ardından büyük-

yen kentlerde meydana çıkmıştır. Gecekondulaşmanın yanı sıra kent merkezlerinden kentin çeperlerine yaşanan göç ile merkezde yer alan arsa ve yapı değerlerinde yaşanan artışlar söz konusu olmuştur. Bunların ardından ise son olarak kentin eski yerleşim mahallelerinde 'Kat Mülkiyeti Yasası' ile kat artışı gözlemlenmekte ve bu da inşaat sektörünün -yine devletin işine gelen biçimde- canlanmasına yol açmıştır.

Kentlerde yaşanan bu süreci kısaca gözden geçirdikten sonra diyebiliriz ki; 'kentsel yatırım' önemli bir sermaye yatırımı ve sermaye döngüsü unsuru haline gelmiştir. 1970'lerden itibaren uygulanmaya başlanan neo-liberal ekonomi ve kent politikaları ile kentsel dönüşüm sürecini başlatmıştır. Metropolitan kentlerin yönetim şekillerinin değiştirilmesi ile karşılıklı çıkar sağlama siyasi düzlemler oluşturulması söz konusudur. Emeğin ve sermayenin kent içindeki konumunun ayrıştırılması, gecekondu yerleşimlerinin zamanında göz yumulduğu halde az gelişmişliğin bir göstergesi olarak ilan edilmesi, dolaylı ya da dolaysız olarak sınıfların kentsel mekanlardaki mülkiyet haklarına müdahaleler gibi sonuçlar doğurmuştur. Emek-sermaye ilişkisi içinde kent alanındaki güvenli mülkiyet hakkı, illegal yerleşmeler, imar sorunları... gibi çeşitli bahanelerle devletin çeşitli alanlarda müdahaleleri olmuştur. Sonuçta ise kentsel arazilerin mülkiyet ve kullanım haklarının yoksul sınıftan sermaye sınıfına geçişi sağlanmıştır.

2

Kentsel dönüşüm adı altında, küresel sermayenin yönlendirdiği imar operasyonları ile kentlerimiz tehdit altındadır. Kentin eskimiş ancak değerli olan sanayi alanlarını (Galataport ve Haydarpaşa), tarihsel dokusunu, gecekondu bölgelerini, afet tehdidi de bahane edilerek küresel finans güçlerinin yönlendirdiği bir emlak geliştirme sürecine dönüştür-

ren bu projelerin (Zeytinburnu örneği), ürettiği insansız ve kimliksiz mekanlarla, kentin sorunlarını çözmekten çok, sorunları artırdığı ya da artıracacağı anlaşılmaktadır.

Kentlerde yaşanan bu deneyimlerin ardından bundan sonrası için kentsel dönüşüm adına söyleyebileceğimiz ve savunmamız gereken bazı önemli noktalar vardır.

Kentsel dönüşüm sadece piyasa dinamiklerine kesinlikle bırakılmaması gereken bir eylemdir. Özellikle yoksul sınıfın yaşadığı bölgelerde uygulanacak olan dönüşüm programlarında bölge halkının dönüşümü söz konusu olan alan ile ilgili bilgi ve değerlendirmelerini başvurulmalı -ki bu en önemli girdilerden biri olacaktır. Tümüyle gerek merkezi gerekse yerel yönetimlerin ve politika üreticilerinin kararları ve yönlendirmeleriyle devam ettirilmemelidir. Yerel katılım sağlanması ve bunun desteklenmesi sosyolojik açıdan en doğru karardır. Kaynakların ve katılımın bir araya getirilip toparlanması dönüşüm sürecinin en önemli kazanımlarından biri olacaktır. Bu alanda beraber çalışmak ve işbirliğine girmek hem toplum bireylerinin gelişimini hem de dönüştürülen alanın oluşumuna şüphesiz faydalar sağlayacaktır. Bunlardan en önemlisi ise dönüşümün ardından yaşanan sosyal tahribatı önlemek ve dönüştürülen alanın kullanıcıların buradan yeniden göçüne neden olmamak olacaktır.

Sonuç olarak; yaşanan deneyimlerin çıkarımları ve şu anda uygulamaya sokulmaya çalışılan çeşitli kentsel dönüşüm projelerine bakarak 'kentsel dönüşüm'ler, ne tamamen özel sektörün ne de tamamen kamunun eline bırakılmamalıdır. Yaşamakta olan problemlerin çoğu hatta neredeyse tümünün kısa vadeli, çıkar sağlayıcı, eşitlikten yoksun ve içinden çıkılmaz mülkiyet sorunları gibi yanlış politikalar sonucunda ortaya çıktığını söyleyebiliyorsak, gerçek anlamda bir dönüşüm için de devam ettirilmekte olan politikaları engellemek ve yeni perspektifler sağlamaya çalışmalıyız.

Filistinliler Refah'ı 'yıkıp geçti'

Gazze Şeridi ile Mısır arasındaki sınır duvarının bazı kesimlerinin Filistinli militanlarca havaya uçurulması ardından, on binlerce Filistinli Mısır'a akın etti.

Sınır kasabası Refah yakınlarında toplanan Filistinliler yürüyerek, kamyonlarla ya da eşeklerin çektiği arabalarla sınırı geçerek İsrail'in emperyalist ablukası nedeniyle bulamadıkları ihtiyaç maddelerini satın aldı. Filistin'in seçimle işbaşına gelen Hamas lideri İsmail Haniya gelişmelerin ardından Mısırlılara ve emperyalistlerin desteklediği Filistinli rakibi Mahmud Abbas'a sınır geçişleri konusunda acil görüşme çağırısı yaptı. İsraili bir sözcü ise sorunu çözümlenmenin Mısırlıların meselesi olduğunu söyledi.

Filistinliler aylardır kapalı olan geçişin açılması için bölgede günlerdir Hamas'ın desteklediği gösteriler düzenliyordu. Mısırlı güvenlik güçleri, Gazze'den Mısır'a geçmeye çalışan yüzlerce Filistinli kadını püskürtmek için havaya ateş açmış, tazyikli su kullanmıştı.

İsrail, Filistin'den yapılan roket saldırılarında artış olduğu bahanesiyle Gazze'ye sınırını kapatmış, yakıtı tükenen elektrik santrali çalışmadığından Gazze karanlığa gömülmüş; gıda, ilaç ve diğer temel ihtiyaç maddelerine ulaşılmasını sebebiyle Filistin halkı hastalık ve açlığın pençesine bırakılmıştı.

Küba aşısına uluslararası tanıma

Küba halk sağlığı sistemi sözcüsünün belirttiğine göre Küba tarafından üretilen ve B grubu meningokok hastalığını önlemek için kullanılan aşının etkililiği, tüm dünyadan bilim insanları tarafından tanındı.

İlacın formüle edildiği günden bu yana geçen 20 yıllık süreçte, 52 milyon dozdan fazla Va-Mengoc-BC aşısı, düzenli olarak ülkenin kullanımına sunuldu. Finlay Enstitüsü yöneticisi Concepcion Campa, ilacın hâlâ menenjitin tüm çeşitlerinin etkilerini önlemeye yönelik türünün tek çeşidi olduğunu dile getirdi. Uzmanların belirttiğine göre söz konusu hastalık aşırı derecede tehlikeli ve salgın halinde yayılıyor. Concepcion Campa, ilacın avantajlarını General Calixto García Üniversitesi Hastanesi'nde, hastanenin kuruluşunun 122. yılı nedeniyle düzenlenen bir konferans düzenlenen sırasında vurguladı. Campa, ilacın 1991 yılında tanıtıldığını ve bağışıklık konusunda tatmin edici sonuçlara ulaşabilmesi için ilk dozun üç buçuk yaşında, ikinci dozun ise beş buçuk yaşında uygulanması gerektiğini belirtti. Hastalığın ülke çapında önlenmesinin ve kontrolünün aşının sonucu olduğuna dikkat çeken Campa ayrıca, hayvanlarda görülen ve insanlara da bulaşan leptospiroz hastalığını önlemek için insanlarda kullanılacak ilk aşının kendi enstitüsü ve Pedro Kourí Tıbbi Enstitüsü tarafından ortaklaşa geliştirilerek hastalığa karşı uzun süreli bir bağışıklık oluşturduğunu açıkladı.

Küreselleşen yabancılaştırma

"Yeni Dünya Düzeni" sadece sermayeyi ve yoksulluğu değil yabancılaşmayı da küreselleştiriyor.

İnsanın diğer insanlar üzerinde hegemonya kurmaya başladığı artımeğe el konulduğu zamanlardan gelen ve bugüne değin süren yabancılaşma, yarınlarmızın umudu devrim ve sosyalizm süreçlerinde de sancılı bir olgu olarak varlığını sürdüreceği benziyor.

Sibel Özbudun, George Markus ve Temel Demirer'in yazılarından oluşan kitap, Ocak 2008'de Utopya Yayınlarından çıktı. Üç bölümden oluşan kitap öncelikle soruna kuramsal bir yaklaşımla bakıyor. George Markus'un daha önce Türkçe'de yayınlanmamış önemli bir yapıtı, "Marx'ın Felsefesinde 'İnsanın Özü' Kavramı: Marksizm ve Antropoloji" bu kuramsal çerçeveyi oluşturuyor. İkinci bölümünde, yabancılaştırmanın kapitalizme içkin olan iktisadi siyasal çerçevesini

Türkiye bağlamında ele alarak 'aydın' tartışmalarına ağırlık veriyor. Ve son bölümde de Türkiye'den 'çürüme ve cinnet kareleri' sunuyor.

Yazarlarından Sibel Özbudun ve Temel Demirer'in önsözdeki deyişle "YDD'ye karşı başkaldırı, ancak küreselleşen yabancılaştırmanın üstesinden gelinerek mümkün olabilecektir. Sömürülenler, ezilenler ve dışlananlar, dünyanın yeni efendilerinin, yani küresel finansın sahiplerinin kendilerine bir yazgı olarak dayattığı iktisadi-siyasal-toplumsal-kültürel hegemonyayı, ancak koşullara uyarlanma çabalarından vazgeçip kendilerini yabancılaştırıcı koşullara karşı durarak onları dönüştürmeyi ve dünyevi yazgılarının efendisi olmayı başarabildiklerinde kırabileceklerdir."

Balığın keyfi yok!

ALİ OSMAN ADIGÜZEL

Hemen hemen herkezin deniz, nehir, ırmak kenarında saatlerce bekleyerek yakalama çabasından, ya da yemesinden keyif aldığı balıklar; ekolojik tahribatın yol açtığı yokoluştan dolayı özellikle Marmara ve Akdeniz'de avlanan balıkların keyfini kaçırıyor. 83.000 km²'den fazla kıyıya bulunan Karadeniz, Akdeniz, Marmara ve Ege denizindeki kirlenme her geçen gün daha fazla artmaktadır. Örneğin bir araştırmaya göre Akdeniz dünya denizlerinin %0,7'sini oluşturmasına rağmen dünya petrol kirliliğinin %17'sini oluşturmaktadır. Buna ek olarak protein deposu olarak görülen, yılda yaklaşık 550.000 ton balık çıkarılan Karadeniz'i kirlenme petrol ürünleri 410.000 tondur. İstanbul boğazından her yıl ortalama 50.000 gemi geçmektedir ve bunun 5 bin kadarı tankerdir. Bu tankerlerden herhangi bir kaza olmasına rağmen sızan petrol bile birçok deniz canlısının ölümlüne neden olmaktadır. Akdenizde ise yılda ortalama 350 milyon ton petrolün hareketinde olduğu söylenmektedir. Daha fazla kazanma hırslarının hakim olduğu kapitalizm doğayı yok etmektedir.

Her geçen gün daha da azalmasına rağmen Akdeniz, Marmara, Ege ve Karadeniz'de bugün 500'e yakın tür bulunmaktadır. Bu türlerden %61'i Atlantik-Mediterran, %18'i Akdeniz'de endemik (bulunduğu yere özgü), %14'ü kozmopolit (her yerde görülebilen) ve %7'si Kızıldeniz kökenlidir. Karadeniz ve Marmara, Ege denizi ve Akdeniz de birbirine benzer türleri bünyelerinde barındırmaktadırlar. Bu dört deniz arasında öyle bir döngü vardır ki araştırmacılar Karadeniz'in kirliliği temizlenmedikçe diğerlerinin temizlenemeyeceğinden bahsetmektedirler. Aynı zamanda bu denizlerin tümünün kapalı olması suyun yenilenmesini ve zararlı maddelerin taşı-

mını önlediğinden dolayı kirlilikle mücadele daha da zorlaşmaktadır. Örneğin tarım ve madencilik Akdeniz kıyılarındadır, tarih boyunca varlığı, ormanları yok etmiş ve ayrıca metal kirlenmesini ön plana çıkarmıştır. Yakın tarihte ise sanayi ve turizm atıkları, Akdeniz'in kirlenmesini daha da kritik bir boyuta ulaştırmıştır. Özellikle çipura, mercan, levrek, lüfer, gümtüş, kefal, sardalya, barbun, lahoz, orfoz ve orkinos gibi ekonomik değeri yüksek olan balık türlerinin üretimi gün geçtikçe azalmıştır. Daha önce 40 bin tona kadar çıkan balık üretimi tekrar 10 bin tona kadar düşmüştür. Bu durum balıkçılar açısından daha az kazanca sebebiyet verdiği gibi balık fiyatlarının artmasına ve dolayısıyla halkın balıkta aldığı besin miktarının düşmesine neden olmuştur.

Kapitalizm ise bu kirliliğin ve deniz canlılarının yok oluşunun baş mimarıdır. Deniz trafiğinde artan tanker sayısı, tarımsal mücadelede bir canlımın predatörünü kullanmak yerine DDT gibi ilaçların kullanımı ve bunların denizlere taşınması, zehirli ve ya tehlikeli atıkların daha ucuz ve kolay olmasından kaynaklı denizlerin ortasına bırakılması, endüstriyel sanayi atıklarının herhangi bir önlem alınmadan nehirlerle veya denizlere boşaltılması, kent atıklarının arıtma işlemine tabi tutulmadan denizlere boşaltılması, bulaşıcı hastalıklı içgöçün vb. tıbbi atıkların kolay yoldan denizlere atılarak yok edilmeye çalışılması gibi çabalar denizlerde büyük kirlenmelere yol açmaktadır. Böylece kirlenen denizin yüzeyinde kalın tabakalar oluşmaktadır. Bu tabakalar ışığı geçirilmekte ve alt tabakada ışıktan yararlanarak oksijen üreten canlılar faaliyet gösterememektedir. Bu tabaka aynı zamanda havadaki oksijeni ve sudaki zararlı gazların geçişini de büyük oranda engellemektedir. Böylece yeterli oksijenden faydalanamayan dipte yaşayan canlılar başta olmak üzere suyun her bir tarafın-

Her geçen gün daha da azalmasına rağmen Akdeniz, Marmara, Ege ve Karadeniz'de bugün 500'e yakın tür bulunmaktadır

daki canlı türleri yok olmayla karşılıklı olarak küreselleşen yabancılaştırma, yarınlarmızın umudu devrim ve sosyalizm süreçlerinde de sancılı bir olgu olarak varlığını sürdüreceği benziyor. Sibel Özbudun, George Markus ve Temel Demirer'in yazılarından oluşan kitap, Ocak 2008'de Utopya Yayınlarından çıktı. Üç bölümden oluşan kitap öncelikle soruna kuramsal bir yaklaşımla bakıyor. George Markus'un daha önce Türkçe'de yayınlanmamış önemli bir yapıtı, "Marx'ın Felsefesinde 'İnsanın Özü' Kavramı: Marksizm ve Antropoloji" bu kuramsal çerçeveyi oluşturuyor. İkinci bölümünde, yabancılaştırmanın kapitalizme içkin olan iktisadi siyasal çerçevesini Türkiye bağlamında ele alarak 'aydın' tartışmalarına ağırlık veriyor. Ve son bölümde de Türkiye'den 'çürüme ve cinnet kareleri' sunuyor. Yazarlarından Sibel Özbudun ve Temel Demirer'in önsözdeki deyişle "YDD'ye karşı başkaldırı, ancak küreselleşen yabancılaştırmanın üstesinden gelinerek mümkün olabilecektir. Sömürülenler, ezilenler ve dışlananlar, dünyanın yeni efendilerinin, yani küresel finansın sahiplerinin kendilerine bir yazgı olarak dayattığı iktisadi-siyasal-toplumsal-kültürel hegemonyayı, ancak koşullara uyarlanma çabalarından vazgeçip kendilerini yabancılaştırıcı koşullara karşı durarak onları dönüştürmeyi ve dünyevi yazgılarının efendisi olmayı başarabildiklerinde kırabileceklerdir."

Her geçen gün daha da azalmasına rağmen Akdeniz, Marmara, Ege ve Karadeniz'de bugün 500'e yakın tür bulunmaktadır. Bu türlerden %61'i Atlantik-Mediterran, %18'i Akdeniz'de endemik (bulunduğu yere özgü), %14'ü kozmopolit (her yerde görülebilen) ve %7'si Kızıldeniz kökenlidir. Karadeniz ve Marmara, Ege denizi ve Akdeniz de birbirine benzer türleri bünyelerinde barındırmaktadırlar. Bu dört deniz arasında öyle bir döngü vardır ki araştırmacılar Karadeniz'in kirliliği temizlenmedikçe diğerlerinin temizlenemeyeceğinden bahsetmektedirler. Aynı zamanda bu denizlerin tümünün kapalı olması suyun yenilenmesini ve zararlı maddelerin taşı-

Her geçen gün daha da azalmasına rağmen Akdeniz, Marmara, Ege ve Karadeniz'de bugün 500'e yakın tür bulunmaktadır. Bu türlerden %61'i Atlantik-Mediterran, %18'i Akdeniz'de endemik (bulunduğu yere özgü), %14'ü kozmopolit (her yerde görülebilen) ve %7'si Kızıldeniz kökenlidir. Karadeniz ve Marmara, Ege denizi ve Akdeniz de birbirine benzer türleri bünyelerinde barındırmaktadırlar. Bu dört deniz arasında öyle bir döngü vardır ki araştırmacılar Karadeniz'in kirliliği temizlenmedikçe diğerlerinin temizlenemeyeceğinden bahsetmektedirler. Aynı zamanda bu denizlerin tümünün kapalı olması suyun yenilenmesini ve zararlı maddelerin taşı-